

Studia PRAWNICZE

Zeszyt 3 (207) 2016
Warszawa 2016

Mateusz Grochowski ■

NIEPRZEDAWNIALNE ROSZCZENIA MAJĄTKOWE W PRAWIE CYWILNYM

I. Roszczenia nieprzedawnialne – istota i typologia

Tytułowe pojęcie nieprzedawnialnych roszczeń majątkowych na pierwszy rzut oka może wydawać się paradoksem. Zgodnie z ogólną regułą art. 117 § 1 k.c. w prawie polskim roszczenia takie nie powinny istnieć – jako bowiem ogólną regułę ustawodawca przyjął, że reżimowi przedawnienia podlega każde roszczenie o charakterze majątkowym. Za bezwzględną przedawnialnością roszczeń majątkowych, którą wyraża ten przepis, przemawia przede wszystkim ogólne uzasadnienie instytucji przedawnienia w prawie prywatnym. Przeważają w nim wyrażnie elementy publiczne – wśród których centralną rolę odgrywa dążenie do wzmocnienia pewności obrotu prawnego, przez ograniczenie możliwości dochodzenia roszczeń po upływie dłuższego czasu¹. Pozwala ono na ochronę utrwalonych stosunków faktycznych, których podważanie nie jest uzasadnione społecznie i mogłoby rozdzić trudności dowodowe².

W wyjątkowych sytuacjach prawo cywilne wprowadza jednak wyraźny wyjątek od tej reguły, deklarując brak przedawnialności roszczeń określonego rodzaju. Należą do nich, po pierwsze, roszczenia windykacyjne i negatoryjne,

¹ Ogólnie o uzasadnieniu instytucji przedawnienia por. zwł. B. Kordasiewicz [w:] *System prawa prywatnego*, t. 2, *Prawo cywilne – część ogólna*, red. Z. Radwański, Warszawa 2008, s. 576 oraz T. Pałdyna, *Przedawnienie w polskim prawie cywilnym*, Warszawa 2012, s. 28–76. Tak ujmowany cel przedawnienia może wywoływać oczywiście pewne zastrzeżenia o charakterze aksjologicznym. Wynikają one przede wszystkim z podstawowego skutku przedawnienia, jakim jest poważne osłabienie ochrony praw podmiotowych (por. B. Kordasiewicz, op. cit., s. 577–579).

² Por. R. Longchamps de Berier, *Zobowiązania*, Poznań 1948, s. 423 i nast.

których nieprzedawnialność³ została stwierdzona *explicite* w art. 223 § 1 k.c. Po drugie, to samo rozwiązanie zostało wprowadzone także w wypadku roszczenia o zniesienie współwłasności – w art. 220 k.c.⁴ W obu wypadkach podstawowym argumentem przeciwko przedawnieniu tych roszczeń jest ich ścisły związek z określoną sytuacją prawnorzeczową, stanowiącą warunek ich istnienia⁵. Jak będzie jeszcze mowa (w punkcie III.1.), analogiczne uzasadnienie można odnosić także do innych roszczeń majątkowych, które mają swoje oparcie w określonym układzie faktów związanych z rzeczą.

Obok wyłączenia przedawnialności wprost, w doktrynie i orzecznictwie stosunkowo często wyrażany jest pogląd o konieczności rozciągnięcia tego rozwiązania także na inne typy roszczeń, które *prima facie* powinny mieścić się w zakresie art. 117 § 1 k.c. Wnioski te formułowane są z istoty rzeczy poza dosłownym brzmieniem przepisów regulujących te prawa, zwykle w oparciu o argumentację systemową i celowościowo-funkcjonalną. W oparciu o dotychczasowe wypowiedzi literatury i orzecznictwa wskazać można pięć typów roszczeń, którym przypisywana jest ta cecha⁶.

Do grupy tej zaliczano, po pierwsze, roszczenia o ustanowienie służebności drogi koniecznej (art. 145 i 146 k.c.). Pogląd ten podzielany był jednogłośnie w dotychczasowej literaturze⁷ – jako podstawowy argument w tym zakresie

³ Analogicznym terminem (*Unverjährbarkeit*) posługuje się także doktryna niemiecka – por. R. Kanzleiter, [w:] *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch*, t. 6, Sachenrecht, §§ 854–1296. *Wohnungseigentumsgesetz. Erbbauerechtsgesetz*, Monachium 2009, s. 940.

⁴ Krytycznie o tym przepisie jednak S. Wójcik, *Przedmiot przedawnienia w polskim prawie cywilnym*, NP 1985, nr 6, s. 20 i nast., którego zdaniem nie dotyczy on roszczenia i, w konsekwencji, jest zbędny w systemie prawa.

⁵ Również w austriackim systemie prawnym przedawnialność tego roszczenia została wyłączona *explicite* (§ 1481 ABGB), podobnie do analogicznego wyłączenia przedawnienia w stosunku do roszczenia o ustanowienie drogi koniecznej: § 7 NotwegG (Notwegegesetz, RGBL. Nr. 140 – dalej jako: „NotwegeG”). Zgodnie z § 8 tej ustawy, „Roszczenie o przyznanie drogi koniecznej nie ulega przedawnieniu” („*Der Anspruch auf Einräumung eines Nothweges unterliegt nicht der Verjährung*”).

Analogicznie zgodnie ze wspomnianym wyżej § 924 BGB przedawnieniu nie ulega zdecydowana większość roszczeń wynikających ze stosunków sąsiedzkich. Co do wątpliwości w tym zakresie w polskiej literaturze por. jednak przyp. 60.

⁶ O typologii tych roszczeń por. także E. Gniewek, *Wyłączenie przedawnienia roszczenia o ustanowienie służebności przesyłu*, [w:] *Oblicza prawa cywilnego, Księga Pamiątkowa dedykowana Profesorowi Janowi Błeszyńskiemu*, red. K. Szczepanowska-Kozłowska, Warszawa 2013, s. 132 i nast. oraz J. Kuźmicka-Sulikowska, *Idea przedawnienia i jej realizacja w polskim kodeksie cywilnym*, Wrocław 2015, s. 228, 236 (tam również o rzadszych koncepcjach objęcia brakiem przedawnialności także roszczeń innych rodzajów).

⁷¹⁶ W. Bugajski, *Przepisy o zakładaniu na cudzych nieruchomościach urządzeń wodno-kanalizacyjnych, gazociągowych, energetycznych i telekomunikacyjnych, a tzw. służebności ustawowe* (art. 145, 146 k.c.), Pal. 1966, nr 12, s. 55 i nast.; S. Grzybowski, [w:] S. Grzybowski, J. Skąpski, S. Wójcik, *Zarys prawa cywilnego*, Warszawa 1988, s. 81; W. Kocon, *Droga konieczna*, Warszawa 1977, s. 99–101; A. Kubas, *Ustanowienie służebności drogi koniecznej*, NP 1966, nr 3, s. 346; J.St. Piątkowski, [w:] *System prawa*

wskazującej ściśle powiązanie roszczenia o ustanowienie tej służebności ze stanem faktycznym określonym przez ustawodawcę jako przesłanka jego istnienia⁸. Roszczenie to trwa tak długo, jak długo istnieją uzasadniające je okoliczności faktyczne. Odpadnięcie jednej z nich sprawia natomiast, że gaśnie również ono samo. Pogląd ten formułowany był także w nieco innej postaci, nawiązującej do koncepcji „odnawialności” roszczenia o ustanowienie służebności drogi koniecznej, przyjmowanej w literaturze niemieckiej i austriackiej⁹.

Pogląd o nieprzedawnialności tego roszczenia wyrażany jest także *explicit*e w innych systemach prawnych. Z perspektywy prawa polskiego szczególne znaczenie ma wyłączenie możliwości przedawnienia tego roszczenia w § 8 austriackiej ustawy z dnia 7 lipca 1896 r. o ustanowieniu dróg koniecznych¹⁰ oraz w § 924 w zw. z § 917 i nast. BGB.¹¹ Przykład tych regulacji stanowił dość istotny punkt odniesienia przy formułowaniu poglądu o nieprzedawnialności roszczenia o ustanowienie służebności drogi koniecznej w polskiej literaturze¹².

Po drugie, z analogicznych przyczyn za nieprzedawnialne uznaje się w literaturze także roszczenie o ustanowienie służebności na podstawie art. 151 zd. 2 k.c. Także w tym wypadku funkcjonowanie tego roszczenia poza zakresem art. 117 § 1 k.c. uzasadniane jest ścisłym związkiem z określoną sytuacją prawnorzeczową, stanowiącą przesłankę jego istnienia¹³.

Po trzecie, brak przedawnialności tradycyjnie przypisuje się także roszczeniu o przeniesienie własności działki na podstawie art. 231 § 1 k.c.¹⁴ Stanowisko

cywilnego, t. II, *Prawo własności i inne prawa rzeczowe*, red. J. Ignatowicz, Ossolineum 1977, s. 136; S. Wójcik, *Przedmiot...*, NP 1985, nr 6, s. 23 i nast.; F. Zoll, *Austriackie prawo prywatne. Część ogólna*, Kraków 1909, s. 299; idem, *Prawo cywilne w zarysie opracowane przy współudziale dra Adama Szpunara docenta Uniwersytetu Jagiellońskiego*, t. I, *Część ogólna*, Kraków 1948, s. 161.

⁸ Tak zwł. A. Kubas, *Ustanowienie...*, s. 346; J. St. Piąkowski, op. cit., s. 136.

⁹ Por. punkt III.1.

¹⁰ Notwegegesetz, RGBl. Nr. 140 – dalej jako: „NotwegeG”. Zgodnie z § 8 ustawy, „Roszczenie o przyznanie drogi koniecznej nie ulega przedawnieniu” (*Der Anspruch auf Einräumung eines Nothweges unterliegt nicht der Verjährung*).

¹¹ Zgodnie z § 924 BGB, wskazane w tym przepisie roszczenia wynikające ze stosunków sąsiedzkich „nie ulegają przedawnieniu” (*unterliegen nicht der Verjährung*).

¹² Do rozwiązań niemieckich i austriackich w polskiej literaturze odwoływali się przede wszystkim W. Kocon, op. cit., s. 100 oraz A. Kubas, *Ustanowienie...*, s. 346; przytaczana przez nich koncepcja „odnawialności” przeniknęła jednak do późniejszych wypowiedzi polskiej doktryny i zaczęła funkcjonować bez powoływania się na jej źródło (por. m.in. wyraźne nawiązanie do tej koncepcji przez M. Balwicką-Szczyrbę, op. cit., s. 91).

¹³ Pogląd taki formułuje J. St. Piąkowski, op. cit., s. 144.

¹⁴ Tak m.in. J. Pokrzywniak, *Kiedy przedawnia się roszczenie o przymusowe ustanowienie służebności przesyłu*, „Rzeczpospolita”, 5 lutego 2009 r.; M. Orlicki [w:] *Kodeks cywilny*, t. I, *Komentarz. Art. 1–44911*, red. M. Gutowski, Warszawa 2016, s. 971; K. Górka [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2016, s. 466; S. Rudnicki, G. Rudnicki, J. Rudnicka, *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. II, *Własność i inne prawa rzeczowe*, red. J. Gudowski, Warszawa 2013, s. 486; odmiennie R. Chorabik, *Glosa*

to wypracowane zostało w ugruntowanej linii orzeczniczej SN, zapoczątkowanej uchwałą z 18 marca 1968 r. (III CZP 15/68)¹⁵ i konsekwentnie aprobowanej w kolejnych orzeczeniach¹⁶. Pogląd ten jest także dość zgodnie przyjmowany w literaturze, zazwyczaj w pełni aprobowanej¹⁷ stanowisko Sądu Najwyższego i uzasadniającą go argumentację¹⁸.

Po czwarte wreszcie, pogląd ten został także przyjęty w odniesieniu do roszczenia o ustanowienie służebności przesyłu (art. 305² k.c.) w uchwale Sądu Najwyższego z 20 lutego 2013 r. (III CZP 101/12)¹⁹. Analogicznie do wymie-

do wyroku Sądu Najwyższego z 20.5.1997 r., III CKN 172/97, MoP 2000, nr 6.

¹⁵ OSNC 1968, nr 8–9, poz. 138 z glosą S. Breyera, OSP 1969, nr 4, poz. 90.

¹⁶ Por. wyroki SN: z 13 grudnia 2007 r., I CSK 364/07 (LEX nr 381107 z glosą S. Rudnickiego, PS 2008, nr 7–8), z 15 stycznia 2009 r., I CSK 333/07 (OSNC-ZD 2009, nr 4, poz. 97), z 21 czerwca 2011 r., I CSK 555/10 (BSN 2011, nr 11), z 9 maja 2012 r., V CSK 236/11 (LEX nr 1214335).

¹⁷ Tak m.in. S. Breyer, *Przeniesienie własności nieruchomości*, Warszawa 1975, s. 204; Z. Klafkowski, *Przedawnienie w prawie cywilnym*, Warszawa 1970, s. 39, [za:] T. Pałdyna, *op. cit.*, s. 225, przyp. 144; S. Wójcik, [w:] *System prawa cywilnego*, t. II, *Prawo własności i inne prawa rzeczowe*, red. J. Ignatowicz, Ossolineum 1977, s. 532; J. Ignatowicz, [w:] *System prawa cywilnego*, t. I, *Część ogólna*, red. S. Grzybowski, Warszawa 1985, s. 800 i nast.; Idem, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 1, red. Z. Resich, J. Ignatowicz, J. Pietrzykowski, J. I. Bielski, Warszawa 1972, s. 630 i nast.; S. Rudnicki, *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 13 grudnia 2007 r.*, I CSK 364/07, PS 2008, nr 7–8, s. 181. Tak również S. Breyer w aprobowanej glosie do tej uchwały (OSP 1969, nr 4, poz. 90, s. 181), którego zdaniem już w chwili jej podejmowania przez SN zagadnienie to pozostawało oczywiste (z tego względu, w pełni dzieląc wnioski Sądu Najwyższego, autor nie odniósł się szerzej do tej kwestii). Podobnie A. Kubas (*Budowa na cudzym gruncie*, Warszawa 1972, s. 175), którego zdaniem już we wcześniejszym orzecznictwie nieprzedawnialność tego roszczenia nie budziła wątpliwości i przyjmowano ją w sposób milczący. Ostatecznie jednak A. Kubas dochodzi do wniosku (ibidem, s. 176 i nast.), że roszczenie to ulega przedawnieniu. Ze stanowiskiem tym polemizuje także T. Pałdyna, *op. cit.*, s. 225. Niejednoznaczne jest natomiast zdanie S. Grzybowskiego (*Prawo cywilne. Zarys prawa rzeczowego*, Warszawa 1989, s. 105), który stwierdza jedynie, że pogląd o braku możliwości przedawnienia roszczeń wynikających z art. 231 k.c. „może budzić poważne wątpliwości (autor nietrafnie rozciąga krytykowane stanowisko na cały art. 231 k.c., nie zaś jedynie na jego § 1, którego w istocie dotyczy pogląd o nieprzedawnialności w doktrynie i orzecznictwie). Pogląd ten podziela także R. Morek, *Komentarz do art. 231*, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. K. Osajda, Warszawa 2012, Legalis, teza 8.

¹⁸ S. Breyer (*Przeniesienie...*, s. 205) uzupełnia jednak tę argumentację o sprostowanie, że roszczenie z art. 231 § 1 k.c. ma charakter bezwzględny. Z perspektywy współczesnej klasyfikacji postaci praw podmiotowych trudno jednak zgodzić się z tym twierdzeniem. Nie ulega bowiem wątpliwości, że roszczenie to ma charakter względny (skuteczny *inter partes* stosunku prawnego, nie zaś *erga omnes*). Wniosek S. Breyera można rozumieć także jako wskazanie, że roszczenie z art. 231 § 1 k.c. jest związane z prawem bezwzględnym. W takim wypadku pogląd ten również jednak nie przekonuje. Należy bowiem zauważyć, że inne roszczenia związane z prawem własności przedawniają się na zasadach ogólnych (co wynika choćby z art. 223 § 1 k.c. i 229 § 1 k.c.). Stanowisko to trafnie więc, jak się wydaje, zostało skrytykowane przez A. Kubasa, *Budowa...*, s. 176 (który odczytał ten pogląd w taki właśnie sposób).

¹⁹ OSNC 2013, nr 7–8, poz. 88. Z punktu widzenia argumentacji zawartej w uza-

nionych wyżej praw, zwrócono w tym wypadku uwagę na powiązanie tego roszczenia ze stałym zespołem okoliczności faktycznych, którego istnienie – nie zaś upływ czasu – wyznacza temporalne granice, w których możliwe jest jego dochodzenie. Uchwała ta rozstrzygnęła zasadniczą różnicę zdań w doktrynie – w której prezentowano zarówno pogląd o przedawnialności tych roszczeń²⁰ (w terminie dziesięcioletnim lub, gdy są związane z prowadzeniem działalności gospodarczej, w terminie trzech lat²¹), jak i o jej braku²².

Po piąte, w orzecznictwie wyrażono także pogląd o braku przedawnialności roszczenia o przeniesienie własności nieruchomości w wykonaniu umowy

sadnieniu uchwały pogląd ten rozumieć można jednak znacznie szerzej – jako opowiedzenie się za nieprzedawnialnością roszczeń o ustanowienie wszelkich służebności (tak też odczytuje go J. Kuźmicka-Sulikowska, op. cit., s. 230 i nast.).

²⁰ Źródeł pierwszego poglądu upatrywać należy przede wszystkim w publikacjach autorstwa G. Bienka i S. Rudnickiego, którzy wkrótce po wejściu w życie przepisów o służebności przesyłu jednoznacznie opowiedzieli się za możliwością przedawnienia roszczenia o jej ustanowienie – jako roszczenia majątkowego – G. Bieniek, *Urządzenia przesyłowe. Problematyka prawna*, Warszawa 2008, s. 60; tak również idem, *Służebność przesyłu, czyli temat prawnych dyskusji*, „Rzeczpospolita”, 25 września 2008 r.; S. Rudnicki, G. Rudnicki, op. cit., s. 557, teza 7). Pogląd ten został powtórzony – z reguły z powołaniem się na przynajmniej jedno z tych dwóch stanowisk – przez kolejnych autorów: B. Rakoczego, op. cit., s. 182–183, 185; K. A. Dadańską, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. II, *Własność i inne prawa rzeczowe*, red. A. Kidyba, Warszawa 2012, s. 356, teza 5; M. Olczyk, *Komentarz do zmiany art. 305(2) Kodeksu cywilnego wprowadzonej przez Dz.U. z 2008 r. Nr 116, poz. 731*, [w:] M. Olczyk, *Komentarz do ustawy z dnia 30 maja 2008 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw*, LEX/el. 2008, część wstępna (przed tezą 1); S. Rudnickiego, G. Rudnickiego i J. Rudnicką, op. cit., s. 650 i n. oraz P. Wojnarskiego, *Służebność przesyłu: niedopracowana instytucja*, „Rzeczpospolita”, 16 września 2008 r. O problemie przedawnienia roszczeń tego rodzaju por. także szerzej J. Pokrzywniak, [w:] *Kodeks cywilny*, t. I, *Komentarz. Art. 1–44911*, red. M. Gutowski, Warszawa 2016, s. 1126 i nast.

²¹ Zwolennicy poglądu dopuszczającego przedawnienie roszczeń o ustanowienie służebności przesyłu najczęściej wskazują przy tym, że bieg terminu przedawnienia mógł rozpocząć się w stosunku do nich najwcześniej z dniem wejścia w życie ustawy wprowadzającej do Kodeksu cywilnego instytucję służebności przesyłu – a więc 3 sierpnia 2008 r. Jako uzasadnienie tego poglądu wskazuje się brak możliwości dochodzenia tego roszczenia przed wejściem w życie przepisów stanowiących jego podstawę prawną, co wyklucza rozpoczęcie biegu terminu przedawnienia przed tą datą. Por. G. Bieniek, *Służebność...* (polemizując z odmiennym stanowiskiem P. Wojnarskiego, *Służebność...*); K. A. Dadańska, op. cit., s. 557, teza 5; M. Olczyk, op. cit., część wstępna (przed tezą 1); S. Rudnicki, G. Rudnicki, op. cit., s. 557, teza 7; B. Rakoczy, op. cit., s. 180.

²² Za stanowiskiem tym opowiedzieli się E. Gniewek, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2016, s. 554, nb. 14; idem, *Wyłączenie...*, passim; idem, *Opinia o rządowym projekcie ustawy o zmianie ustawy – Kodeks cywilny*, Zeszyty Prawnicze Biura Analiz Sejmowych Kancelarii Sejmu 2011, nr 3, s. 144; B. Lackoroński, *Komentarz do art. 305[2]*, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. K. Osajda, Legalis 2017, teza 14 i nast.; M. Balwicka-Szczyrba, *Problem przedawnienia roszczenia przedsiębiorcy przesyłowego o ustanowienie służebności przesyłu*, PiP 2010, z. 10, s. 86–93; J. Pokrzywniak, op. cit., K. Zaradkiewicz, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Komentarz do art. 1 – 449¹⁰*, t. I, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2015, s. 935, nb. 6.

zobowiązującej. Pogląd ten, przyjęty w uchwale SN z 15 czerwca 1978 r. (III CZP 34/78)²³, został jednak zakwestionowany *expressis verbis* w późniejszym orzecznictwie²⁴ – co rodzi zasadnicze wątpliwości, by można było uważać go za nadal aktualny.

Bliższe spojrzenie na argumenty przytaczane za i przeciwko objęcia omawianych roszczeń ogólną regułą przedawnialności roszczeń majątkowych ujawnia szereg punktów wspólnych. Jak się wydaje, stanowią one zarazem najbardziej zasadnicze elementy samej koncepcji nieprzedawnialności roszczeń majątkowych *de lege lata*. Kwestia ta zasługuje zatem na nieco bliższe spojrzenie.

II. Natura roszczenia jako ogólne uzasadnienie nieprzedawnialności

II.1. Ogólne założenia

Podstawę uzasadnienia poglądu o nieprzedawnialności wszystkich omawianych wyżej roszczeń stanowi to samo, ogólne twierdzenie, stanowiące punkt wyjścia i wspólny mianownik wszystkich bardziej szczegółowych argumentów. Sprowadza się ono do przyjęcia, że pozostają one, pod względem swojej natury, odmienne od typowych roszczeń majątkowych, o których mowa w art. 117 § 1 k.c. Stanowisko to wpisuje się w bardziej ogólny pogląd, zgodnie z którym brak przedawnialności może mieć swoje źródło nie tylko w wyraźnej dyspozycji ustawy, lecz także wynikać z właściwości roszczenia²⁵.

Koncepcja ta, w polskiej literaturze mająca swoje źródła na gruncie przepisów o służebności drogi koniecznej (art. 145 i 146 k.c.), została następnie rozszerzona na inne roszczenia – zwłaszcza o wykup działki w razie budowy na cudzym gruncie (art. 231 § 1 k.c.) oraz o ustanowienie służebności przesyłu²⁶. Metoda oceny przedawnialności roszczenia w oparciu o jego właściwości („naturę”) stosowana jest także w orzecznictwie Sądu Najwyższego, który na tej

²³ OSP 1978, nr 12, poz. 221, z glosami Z. Banaszczyka, OSPiKA 1979, nr 7–8, poz. 136 oraz R. Tollika, OSPIKA 1980, nr 2, poz. 25.

²⁴ Tak SN w uchwale z 25 maja 1979 r., III CRN 83/79 (OSNCP 1980, nr 1, poz. 10).

²⁵ Tak ogólnie S. Grzybowski, *System prawa cywilnego*, t. I, *Część ogólna*, Warszawa 1974, s. 637 oraz idem, [w:] S. Grzybowski, J. Skąpski, S. Wójcik, op. cit., s. 81. Do kryterium „natury” roszczenia, o którym mowa w art. 3052 k.c. (bez sprecyzowania tego określenia) odwołuje się także E. Gniewek, [w:] *Kodeks...*, s. 554, nb. 14, aprobując jednak równocześnie stanowisko K. Zaradkiewicza, odnoszące się do tego pojęcia wprost.

²⁶ Uchwała SN z 20 lutego 2013 r., III CZP 101/12 (OSNC 2013, nr 7–8, poz. 88); do analogicznego kryterium odwołuje się także E. Gniewek, *Wyłączenie...*, s. 145.

podstawie wykluczył m.in. dopuszczalność przedawnienia roszczenia o przeniesienie własności nieruchomości w wykonaniu umowy zobowiązującej w uchwale z dnia 15 czerwca 1978 r. (III CZP 34/78)²⁷ oraz roszczenia o wykup działki gruntu na podstawie art. 231 § 1 k.c., w linii orzeczniczej inspirowanej uchwałą z dnia 18 marca 1968 r. (III CZP 15/68)²⁸.

II.2. Dopuszczalność funkcjonalno-celowościowej wykładni przepisów o przedawnieniu

Ogólne założenie o naturze roszczenia jako możliwym źródle jego nieprzedawnialności spotkało się z odosobnioną krytyką w doktrynie²⁹. Na jej uzasadnienie wskazano³⁰, po pierwsze, że przedawnialność roszczeń majątkowych została jednoznacznie przesądzona w art. 117 § 1 k.c. Możliwość przedawnienia może zostać wyłączona jedynie w granicach wyraźnych wyjątków wprowadzonych przez ustawodawcę, które nie podlegają wykładni rozszerzającej. Po drugie, polemika z tym stanowiskiem oparta została także na argumentach celowościowych i aksjologicznych. Wskazano, że odwoływanie się do tej argumentacji oznaczałoby prowadzenie wykładni wbrew intencjom, z jakim stanowione były normy prawne dotyczące przedawnienia: „celowość tę badał już bowiem ustawodawca i tam, gdzie uznał to za stosowne, wyłączył działanie przedawnienia”³¹, równocześnie zaś stosowanie argumentacji celowościowej „podważa społeczno-gospodarczy sens przedawnienia”³².

Argumentacja ta nie wydaje się jednak w pełni przekonująca.

Po pierwsze, stoi ona w sprzeczności z powszechnie przyjmowaną aktualnie w polskim prawie prywatnym derywacyjną koncepcją wykładni, do której podstawowych założeń należy konieczność interpretacji każdego przepisu prawnego przy użyciu wszystkich dostępnych metod³³. Wyłączenie argumentacji celowościowej i funkcjonalnej znacznie zubażałoby warsztat interpretacyjny, rodząc ryzyko, że wynik wykładni będzie sprzeczny z zadaniami normy prawnej i rolą, jaką ma ona do odegrania w systemie prawa.

²⁷ OSP 1978, nr 12, poz. 221, z głosami Z. Banaszczyka, OSPiKA 1979, nr 7–8, poz. 136 oraz R. Tollika, OSPIKA 1980, nr 2, poz. 25.

²⁸ OSNC 1968, nr 8–9, poz. 138 z głosem S. Breyera, OSP 1969, nr 4, poz. 90.

²⁹ Tak T. Pałdyna, op. cit., s. 224.

³⁰ Oba argumenty przytacza T. Pałdyna, *ibidem*, s. 220 (odsyłając do nich na s. 224).

³¹ T. Pałdyna, op. cit., s. 225.

³² *Ibidem*.

³³ Por. m.in. M. Zirk-Sadowski, [w:] *System prawa administracyjnego*, t. 4, *Wykładnia w prawie administracyjnym*, red. R. Hauser, A. Wróbel, Z. Niewiadomski, Warszawa 2012, s. 156–159, 187–189.

Po drugie, w instytucji przedawnienia trudno dopatrzeć się elementów, które z góry wykluczałyby sięganie do wykładni celowościowej i funkcjonalnej. W pewnych wypadkach rozwiązanie to może natomiast zapewnić większą poprawność i operatywność norm prawnych w zakresie przedawnienia.

Po trzecie, nie sposób oczywiście odmówić zasadności argumentom wskazującym na konieczność respektowania woli ustawodawcy co do kwestii przedawnienia, mogącej wywoływać wątpliwości aksjologiczne. Z podobnych względów uzasadnione wydaje się także przywiązywanie szczególnej wagi do zapewnienia pewności i przewidywalności stosowania przedawnienia. Obie te kwestie nie mają jednak w tym wypadku decydującego znaczenia. Ich ocena musi bowiem nastąpić w proporcji do innych wchodzących w grę argumentów – przede wszystkim o charakterze funkcjonalno-celowościowym. W pewnych wypadkach sama konstrukcja lub mechanizm funkcjonowania określonego roszczenia mogą bowiem wskazywać, że dopuszczenie jego przedawnienia mogłoby prowadzić do sprzeczności w systemie prawa lub wywoływać efekty niepożądane z perspektywy pragmatycznej. Uprzedzając dalsze uwagi, można zauważyć, że problemy tego rodzaju dobrze ilustruje konflikt między (hipotetycznym) przedawnieniem roszczenia o ustanowienie służebności i możliwością nabycia jej przez zasiedzenie oraz sprzeczność koncepcji przedawnienia z intencją ustawodawcy leżącą u podstaw prawnej regulacji służebności przesyłu.

Argument o konieczności uwzględnienia woli ustawodawcy jest w tym kontekście o tyle wątpliwy, że ogranicza źródła ustalenia tej woli wyłącznie do treści przepisów. Pomija on natomiast, że w ramach intencji ustawodawcy – przy założeniu jego racjonalności – mieści się także konstruowanie systemu prawa w sposób spójny i kompletny oraz zapewnianie poszczególnym elementom tego systemu optymalnej skuteczności. Prawidłowa interpretacja tekstu prawnego wymaga więc wzięcia pod uwagę także argumentów funkcjonalnych i celowościowych. Problem społecznej legitymizacji regulacji przedawnienia powinien zostać w takich wypadkach rozwiązany na płaszczyźnie uzasadnienia orzeczenia, w którym dane roszczenie będzie uznane za nieprzedawnialne. Oczywiście, z perspektywy adresatów norm prawnych rozwiązanie takie będzie mniej pewne i czytelne niż w razie wyraźnego wyłączenia przedawnienia roszczenia, jego wykluczenie rodziłoby jednak ryzyko nadmiernego formalizmu w stosowaniu prawa, sprzeczne z intencją ustawodawcy oraz funkcjami norm prawnych.

Na marginesie warto także zauważyć, że w odniesieniu do roszczenia o ustanowienie służebności drogi koniecznej w literaturze wskazano na „wieloletnią praktykę utwierdzonej zasady nieprzedawniania się tego typu roszczeń”³⁴.

³⁴ Tak A. Kubas, *Ustanowienie...*, s. 346.

Argument ten został jednak sformułowany w sposób lakoniczny, bez odwołania się do jakichkolwiek poglądów czy przykładów z praktyki. Z tego powodu trudno ocenić jego trafność. Jednocześnie – o czym świadczyć może fakt kilkakrotnych wypowiedzi Sądu Najwyższego – w tym uchwały rozstrzygającej zagadnienie prawne przedstawione przez sąd powszechny – praktyka w tym zakresie może wykazywać niespójność.

III. Szczegółowe źródła braku przedawnialności roszczenia

III.1. Stałość faktycznej podstawy roszczenia

Stanowisko o nieprzedawnialności omawianych roszczeń stosunkowo najczęściej uzasadniane jest przez odwołanie do ich właściwości, jaką jest ścisły związek ze stanem faktycznym, który uzasadnia ich dochodzenie. Jest ono możliwe tak długo, jak długo stan ten utrzymuje się w niezmienionej postaci. Powiązanie tych roszczeń z określonym stanem faktycznym oznacza zatem, że ustawodawca w autonomiczny sposób ukształtował sposób ich dochodzenia oraz wpływ, jaki wywiera na nie upływ czasu. W czasie istnienia przesłanek faktycznych roszczenia te mogą być dochodzone bez ograniczeń czasowych, w razie zaś ich odpadnięcia gasną one – co sprawia, że ocena ich przedawnienia staje się bezprzedmiotowa³⁵.

Zbliżonym argumentem wskazywanym przez zwolenników koncepcji nieprzedawnialności jest także „stała odnawialność” (*fortwährender Neustellung*)³⁶ omawianych roszczeń. W myśl tej koncepcji, sformułowanej w literaturze niemieckiej i austriackiej na gruncie służebności drogi koniecznej (i zaadaptowanej w prawie polskim)³⁷, roszczenie to nie może ulec przedawnieniu, gdyż leżący

³⁵ Podstawowy punkt odniesienia dla zwolenników tego poglądu stanowi, opisane wyżej, utrwalone stanowisko orzecznictwa co do niedopuszczalności przedawnienia roszczenia o wykup działki na podstawie art. 231 § 1 k.c. – tak SN w uchwale z 18 marca 1968 r., III CZP 15/68 (OSNC 1968, nr 8–9, poz. 138 z glosą S. Breyera, OSP 1969, nr 4, poz. 90) oraz w wyroku z 6 marca 1981 r., III CRN 25/81 (LEX nr 503229).

³⁶ W ten sposób (lub za pomocą sformułowań bliskoznacznych) w literaturze niemieckiej i austriackiej uzasadniana jest powszechnie nieprzedawnialność roszczenia o ustanowienie służebności drogi koniecznej. Tak R. Kanzleiter, op. cit., s. 940, który stwierdza, że wyłączenie przedawnienia „jest wyrazem ustawowej oceny, że roszczenia w stosunkach sąsiedzkich ustawicznie powstają na nowo”; z wcześniejszych wypowiedzi tak również P. Bassenge, [w:] *Palandt. Bürgerliches Gesetzbuch*, München 2016, s. 1563.

³⁷ Tak A. Kubas, *Ustanowienie...*, s. 346. Pogląd ten przytacza także – opierając się jednak na linii orzecniczej Sądu Najwyższego na gruncie art. 231 § 1 k.c., nie zaś na poglądach nauki niemieckiej i austriackiej – J. Pokrzywniak, op. cit.

u jego podstaw stan faktyczny ma charakter trwały³⁸ – „nieustannie występują przesłanki uzasadniające żądanie, by [...] ustanowić [służebność]”³⁹. W konsekwencji roszczenie to stale „odżywa” – a zatem, jak można rozumieć, jego wymagalność ustawicznie powstaje na nowo („każdego dnia z osobna”)⁴⁰. Obok roszczeń wynikających z prawa własności (art. 222 k.c.) zalicza się więc ono do roszczeń, które z zasady nie ulegają przedawnieniu⁴¹. W tym sensie, zgodnie z formułowanym niekiedy poglądem, może być ono uznane za „skargę wieczystą” (*actionem perpetuam*)⁴², choć samo odwołanie do „wieczystości” roszczenia bywa uznawane w literaturze za przesadne⁴³. Innymi więc słowy – jak należałoby rozumieć istotę tego argumentu – ustawodawca określa przesłanki powstania i wygaśnięcia tych roszczeń w sposób autonomiczny, co wyklucza stosowanie do nich ogólnych przepisów o przedawnieniu.

Dla porządku należy zauważyć, że w warunkach prawa polskiego (w którym brak odpowiednika § 924 BGB i § 7 NotwegeG), koncepcja „odnawialności” roszczenia o ustanowienie służebności nie uzasadnia nieprzedawnialności jako jego cechy konstrukcyjnej, lecz wyłącznie brak faktycznej możliwości jego przedawnienia. Różnica ta nie ma jednak poważniejszego znaczenia z perspektywy teoretycznej ani praktycznej – niezależnie od wybranej koncepcji, w obu wypadkach roszczenie to będzie bowiem funkcjonowało w systemie prawa jako nieprzedawnialne. W konsekwencji, w pełni uzasadniona wydaje się zaproponowana w polskiej literaturze formuła, zgodnie z którą roszczenie o ustanowienie służebności drogi koniecznej (co odpowiednio odnieść można także do roszczeń z art. 305² k.c.) należy do majątkowych roszczeń prawa cywilnego, „które nie tylko nie przedawniają się, ale upływ czasu w ogóle na te roszczenia nie oddziałują”⁴⁴.

Stanowisko to spotkało się jednak w literaturze z krytyką, uzasadnianą przy użyciu dwóch argumentów. Po pierwsze, w odniesieniu do służebności przesyłu stwierdzono, że permanentność samoistnego posiadania dotyczy jedynie przedsiębiorcy przesyłowego, nie zaś właściciela nieruchomości, któremu również przysługuje roszczenie o ustanowienie tej służebności (art. 305² § 2 k.c.). Odwoływanie się do „odnawialności” tego roszczenia ignoruje zatem wyraźną intencję ustawodawcy, który dąży do zrównania pozycji obu tych podmiotów⁴⁵. Po drugie, wskazano także na błędne (dokonane *contra legem*) powiązanie

³⁸ Tak również W. Kocon, op. cit., s. 100.

³⁹ Tak istotę tego argumentu ujmuje E. Gniewek, *Opinia...*, s. 144.

⁴⁰ M. Balwicka-Szczyrba, op. cit., s. 92.

⁴¹ W. Kocon, op. cit., s. 100.

⁴² Ibidem.

⁴³ Tak S. Wójcik, *Przedmiot...*, s. 23.

⁴⁴ Ibidem.

⁴⁵ Tak B. Rakoczy, op. cit., s. 183.

problematyki przedawnienia z faktem posiadania nieruchomości – podczas gdy „związanie roszczenia z posiadaniem nie zmienia w żaden sposób jego charakteru. Przecież nawet roszczenia płynące z praw rzeczowych, zazwyczaj związanych z posiadaniem, ulegają przedawnieniu. Wyjątek od tej zasady jest wyraźnie wyartykułowany w art. 223 § 1 k.c.”⁴⁶.

Polemika ta opiera się jednak, jak można sądzić, na niewłaściwym odczytaniu krytykowanego poglądu. Przy założeniu, że nieprzedawnialność roszczenia wiązałaby się jedynie z posiadaniem samoistnym, zarzuty te byłyby oczywiście w pełni zasadne. Istota zwalczanego poglądu opiera się jednak na odmiennym założeniu, zgodnie z którym o braku możliwości przedawnienia nie decyduje samo posiadanie, lecz całokształt okoliczności faktycznych stanowiących przesłanki ustanowienia służebności, wśród których znajduje się, co oczywiste, także posiadanie samoistne. W konsekwencji wyłączenie tego roszczenia z zakresu art. 117 § 1 k.c. nie następuje jedynie z uwagi na posiadanie służebności przez przedsiębiorcę przesyłowego (a tym bardziej nie dotyczy wyłącznie jego roszczenia – jak zdają się sugerować zwolennicy omawianego stanowiska), lecz wynika ze szczególnej właściwości tego roszczenia, którego istnienie zostało ściśle związane przez ustawodawcę z występowaniem określonej sytuacji faktycznej o charakterze trwałym.

Na marginesie należy także zwrócić uwagę na dwa elementy regulacji służebności gruntowych: art. 291 i 293 k.c. Oba te przepisy mogą potwierdzać wniosek, że skutki upływu czasu zostały ukształtowane przez ustawodawcę w wypadku służebności w sposób odmienny niż w ogólnej regulacji prawa cywilnego. Odnoszą się one do, szeroko pojętych, zmian w stanie faktycznym na nieruchomości, które następują z upływem czasu, już po ustanowieniu służebności. Zgodnie z art. 291 k.c., jeśli w trakcie istnienia tego prawa dojdzie do istotnej zmiany okoliczności, rodzącej „ważną potrzebę gospodarczą”, właściciel nieruchomości obciążonej może żądać zmiany treści lub sposobu wykonywania służebności. W myśl art. 293 k.c. służebności gasną, jeśli przez określony czas nie były one wykonywane (służebności czynne) albo jeśli na nieruchomości utrzymywał się stan sprzeczny z treścią służebności (służebności bierne). Druga z tych konstrukcji była tradycyjnie określana jako „przedawnienie” prawa rzeczowego (tak zwłaszcza art. 128 § 1 dekretu z dnia 11 października 1946 r. Prawo rzeczowe⁴⁷). Konstrukcja ta nie może być jednak, co oczywiste, utożsamiana z instytucją przedawnienia roszczeń majątkowych. Świadczą o tym zwłaszcza jej odmienne skutki – upływ terminów przewidzianych w art. 293 k.c. powoduje

⁴⁶ Tak T. Pałdyna, op. cit., s. 225.

⁴⁷ Dz.U. Nr 57, poz. 319 ze zm.

wygaśnięcie prawa, nie wpływając jednak w żaden sposób na roszczenie o jego ustanowienie. W konsekwencji po wygaśnięciu służebności możliwe jest żądanie jej ponownego ustanowienia⁴⁸.

W literaturze wskazano także na inną szczególną cechę służebności przesyłu – jako „prawa przymusowego kształtującego treść i zakres własności nieruchomości”⁴⁹ [podkr. – MG]. Oczywiście argument ten opiera się przede wszystkim na trybie ustanowienia służebności, która może powstać także na podstawie orzeczenia⁵⁰. Ponieważ argument ten nie został szerzej rozwinięty w literaturze, jedynie jako hipotezę można przyjąć, że opiera się on na przekonaniu, zgodnie z którym roszczenia wpływające na treść i zakres prawa własności z zasady nie powinny ulegać przedawnieniu. W takim rozumieniu uzasadnienie to byłoby, jak się wydaje, bliskie argumentowi o ścisłym związku roszczenia o ustanowienie służebności przesyłu z sytuacją prawnorzeczową określoną w hipotezie art. 305² k.c.

W doktrynie wyrażono także pogląd, zgodnie z którym roszczenie o ustanowienie służebności (stanowisko to sformułowano w odniesieniu do drogi koniecznej) nie ulega przedawnieniu, służebność bowiem wyznacza *ex lege* granice prawa własności. Zgodnie z tym rozumieniem, sądowe ustanowienie służebności stwierdza jedynie zakres prawa własności nieruchomości istniejący z mocy prawa⁵¹. W konsekwencji roszczenie to nie może ulec przedawnieniu, oznaczałoby to bowiem, „że przedawnia się ustawa, co jest oczywiście nie do przyjęcia”⁵². Pogląd ten został zakwestionowany w późniejszej literaturze jako oparty na błędnych założeniach co do relacji między służebnością a treścią prawa własności oraz co do niepoprawnego ujmowania hipotetycznego przedawnienia jako „przedawnienia ustawy”⁵³. Krytykę tę, zwłaszcza co do drugiej ze wskazanych kwestii, można podzielić w pełni. Obecnie nie budzi bowiem wątpliwości, że orzeczenie o ustanowieniu służebności ma charakter prawnokształtujący, tworząc ograniczone prawo rzeczowe, nie zaś stwierdzając jedynie jego istnienie z mocy prawa⁵⁴. Z tej perspektywy ewentualnemu przedawnieniu nie ulegałaby więc rzecz jasna „ustawa”, lecz oparte na niej roszczenie będące prawem podmiotowym. Mimo tych zasadniczych zastrzeżeń, pogląd ten opiera się jednak na dość czytelnej intuicji, zgodnie z którą roszczenie o ustanowienie służebności

⁴⁸ W. Bugajski, op. cit., s. 55.

⁴⁹ Tak K. Zaradkiewicz, op. cit., s. 935.

⁵⁰ Na związek ten zwraca także, jak się wydaje, uwagę K. Zaradkiewicz, ibidem.

⁵¹ Tak W. Bugajski, op. cit., s. 55 i nast. (oraz przyp. 22 na s. 56).

⁵² Ibidem, s. 56.

⁵³ Tak W. Kocon, op. cit., s. 100, przyp. 6.

⁵⁴ Por. E. Gniewek, [w:] *System prawa prywatnego*, t. 4, *Prawo rzeczowe*, red. E. Gniewek, Warszawa 2012, s. 228, nb. 41.

wiązane jest przez ustawodawcę ściśle z określonym układem prawnych i faktycznych stosunków związanych z nieruchomością⁵⁵. W tym sensie odpowiada on więc, omówionemu wyżej, podstawowemu argumentowi za nieprzedawnialnością roszczenia o ustanowienie służebności przesyłu.

Z pokrewnej perspektywy, za wykluczeniem przedawnienia roszczenia o ustanowienie służebności wskazano także (w odniesieniu do służebności drogi koniecznej), że żądanie to nie jest roszczeniem w rozumieniu art. 117 § 1 k.c.⁵⁶ Stanowisko to jest jednak rzadkie w polskiej doktrynie, która w przeważającej części kwalifikuje żądanie ustanowienia służebności jako roszczenie majątkowe. Trudno przy tym wskazać jakiekolwiek argumenty za poglądem przeciwnym (nie przedstawia ich także sam autor tego stanowiska). Uzasadnianie nieprzedawnialności roszczenia o ustanowienie służebności na tej drodze wydaje się więc nietrafne.

III.2. Przedawnienie roszczenia o ustanowienie służebności a nabycie jej przez zasiedzenie

Z punktu widzenia roszczeń o ustanowienie służebności gruntowych i przesyłu – stanowiących najbardziej typowy przykład roszczeń majątkowych nieprzedawnialnych ze swojej „natury” – istotne znaczenie ma także relacja między ustanowieniem tych praw i możliwością nabycia ich w wyniku zasiedzenia.

Przedawnienie i zasiedzenie – stanowią dwa elementy tej samej koncepcji prawa prywatnego, jaką jest dawność. Oba te instrumenty służą przy tym podobnemu celowi. Każdy z nich przewiduje, stosownie do swojej konstrukcji, szczególną ochronę osób, na których rzecz przemawiają utrwalone sytuacje faktyczne – kosztem innych osób, którym służy określone prawo podmiotowe, sprzeczne z tymi sytuacjami. Uzasadnienie to dotyczy zarówno wzmocnienia pozycji dłużnika w stosunku do wierzyciela, który przez dłuższy czas nie wykonuje swego prawa, jak i posiadacza samoistnego w stosunku do osoby, która toleruje długotrwałe naruszenie jej tytułu prawnego do nieruchomości. Z podobieństwa przedawnienia i zasiedzenia wynika także, że obie te instytucje powinny działać w sposób zgodny i koherentny, posiadają one bowiem wspólne uzasadnienie aksjologiczne i funkcjonalne.

W razie dopuszczenia przedawnienia roszczeń o ustanowienie służebności instytucje te działałyby jednak w dwóch przeciwstawnych kierunkach. Z jednej strony, upływ czasu wzmacniałby pozycję właściciela nieruchomości, na której zlokalizowana została określona infrastruktura (np. utwardzony szlak czy

⁵⁵ Zwraca zresztą na to uwagę sam W. Bugajski, op. cit., s. 56, przyp. 22.

⁵⁶ Tak T. Pałdyna, op. cit., s. 225 i nast.

urządzenia przesyłowe). Po upływie terminu, w praktyce wynoszącego najczęściej trzy lata (z powodu związania tego roszczenia z prowadzeniem działalności gospodarczej w rozumieniu art. 118 *in fine* k.c.), mógłby on bowiem przeciwstawić się ustanowieniu służebności, podnosząc zarzut przedawnienia. Z drugiej strony, wraz z upływem czasu wzmocnieniu ulegałyby także sytuacja przedsiębiorcy przesyłowego, wykonującego służebność przesyłu *in statu usucapiendi*. To samo zdarzenie – upływ czasu – prowadziłyby zatem do dwóch przeciwstawnych efektów, działając jednocześnie na korzyść i niekorzyść obu zainteresowanych.

W konsekwencji dopuszczenie przedawnienia roszczenia o ustanowienie służebności prowadziłyby także do nadania podwójnego znaczenia wykonywaniu służebności. Zgodnie ze sformułowaniem użytym przez Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 18 marca 1968 r. (III CZP 15/68⁵⁷), z jednej strony, posiadanie to zyskiwałoby bowiem na znaczeniu (w ramach instytucji zasiedzenia), z drugiej zaś – upływ czasu znaczenia tego by je pozbawiał.

Oba te rezultaty, będące konsekwencją przyjęcia koncepcji przedawnialności roszczenia o ustanowienie służebności przesyłu, rażąco naruszałyby więc spójność i konsekwencję regulacji prawnej, prowadząc do oczywistej sprzeczności między dwoma podstawowymi elementami instytucji dawności. Ten potencjalny konflikt obu konstrukcji był, jak mowa wyżej, dostrzegany przez Sąd Najwyższy już wcześniej na gruncie art. 231 § 1 k.c.

W wypadku roszczenia o ustanowienie służebności przesyłu i drogi koniecznej sprzeczność ta byłaby tym bardziej ewidentna, że wobec omówionej wyżej koncepcji braku możliwości żądania przez właściciela nieruchomości usunięcia istniejącej na niej infrastruktury, służebność ta ostatecznie zawsze zostałaby nabyta przez zasiedzenie⁵⁸. Na nieruchomości trwale istniałby wówczas stan odpowiadający przesłankom zasiedzenia tej służebności – w szczególności, istniałaby na niej instalacja przesyłowa lub trwałe i widoczne urządzenie (art. 292 k.c.). W konsekwencji posiadacz nabyłby tę służebność – najpóźniej po upływie dłuższego, trzydziestoletniego terminu zasiedzenia (gdy byłby on posiadaczem w złej wierze). W razie przyjęcia poglądu o nieprzedawnialności omawianej kategorii roszczeń, naturalną granicą czasową ich dochodzenia – w praktyce odgrywającą funkcję w pewnym zakresie zbliżoną do przedawnienia – byłby zatem termin zasiedzenia, wynoszący dwadzieścia lub trzydzieści lat.

⁵⁷ OSNC 1968, nr 8–9, poz. 138 z glosą S. Breyera, OSP 1969, nr 4, poz. 90.

⁵⁸ Pogląd o możliwości nabycia służebności przesyłu przez zasiedzenie jest powszechnie przyjmowany w literaturze, przy nielicznych głosach sprzeciwu – tak zwł. E. Gniewek, [w:] *System...*, s. 265 i nast., nb. 173; idem [w:] *Kodeks...*, s. 554) i w orzecnictwie – por. wypowiedzi Sądu Najwyższego powołane wyżej w przyp. 5.

W wypadku służebności przesyłu efekt ten byłby jednak mniej korzystny i – jak można sądzić – sprzeczny z założeniami leżącymi u podstaw art. 305² k.c. W razie nabycia tej służebności przez zasiedzenie właściciel nieruchomości nie uzyskałby bowiem wynagrodzenia, którego ustanowienie jest wyraźnie eksponowane przez ustawodawcę w regulacji tej służebności. Z tej perspektywy rozwiązanie to wydaje się więc znacznie mniej efektywne gospodarczo i mniej przekonujące z perspektywy aksjologicznej niż brak ograniczenia roszczenia o ustanowienie służebności terminem przedawnienia.

Warto także zauważyć, że w literaturze wskazano na potencjalną możliwość uzasadnienia braku przedawnienia roszczenia o ustanowienie służebności w drodze analogicznego stosowania art. 223 § 1 k.c.⁵⁹ Przepis ten wyłącza przedawnienie roszczenia windykacyjnego i negatoryjnego (uregulowanych w art. 222 k.c.), jeśli dotyczą one nieruchomości. Możliwość stosowania tej regulacji *per analogiam* na gruncie roszczenia o ustanowienie służebności przesyłu (i innych służebności) można uzasadniać podobieństwem przedmiotu regulacji, którym w obu wypadkach są stosunki prawne związane z nieruchomością. Podstawowa słabość tej drogi rozumowania wynika jednak z oparcia jej na rozszerzającej wykładni wyjątku wprowadzonego w art. 223 § 1 k.c. w stosunku do ogólnej reguły przedawnialności roszczeń majątkowych (art. 117 k.c.)⁶⁰. Z tego powodu pogląd ten budzi poważne zastrzeżenia z perspektywy metodologicznej i systemowej.

Pokrewne argumenty można sformułować także na tle art. 231 § 1 k.c. Jak zauważono, ze względu na specyfikę tego roszczenia, przyjęcie jego przedawnialności byłoby nieuzasadnione z przyczyn funkcjonalnych⁶¹. Prowadziłoby ono bowiem do sytuacji, w której posiadacz samoistny pozostawałaby w korzystniejszej sytuacji prawnej w początkowej fazie posiadania niż w miarę upływu czasu (gdy żądanie wykupu ulegałoby przekształceniu w zobowiązanie naturalne). Podobnie jak w wypadku roszczenia o ustanowienie służebności, zróżnicowanie tej

⁵⁹ Tak A. Kubas, *Ustanowienie...*, s. 346.

⁶⁰ Wątpliwość tę podkreśla sam autor tej koncepcji – por. A. Kubas, *Ustanowienie...*, s. 346, przyp. 28.

⁶¹ W uzasadnieniu uchwały z dnia 18 marca 1968 r., III CZP 15/68 (OSNC 1968, nr 8–9, poz. 138 z glosą S. Breyera, OSP 1969, nr 4, poz. 90), SN stwierdza *expressis verbis*, że pogląd taki byłby „społecznie nieuzasadniony”. Uzasadniając swoje stanowisko, SN wskazał także, że posiadacz, który wznosił budynek lub inne urządzenie na cudzym gruncie, z reguły przez cały czas posiadania pozostaje w dobrej wierze i nie wie, że roszczenie to mu przysługuje. W konsekwencji, jak można sądzić (argument ten nie został bowiem szerzej rozwinięty), zdaniem Sądu Najwyższego, termin przedawnienia tego roszczenia mógłby upłynąć przed realnym uzyskaniem przez posiadacza wiedzy o możliwości jego dochodzenia.

sytuacji z biegiem okresu posiadania prowadziłoby więc do sprzeczności z perspektywy systemowej. Na podstawie całości regulacji prawa rzeczowego (zwłaszcza instytucji zasiedzenia) można bowiem wyciągnąć wniosek, że zgodnie z ogólnym założeniem ustawodawcy wraz z upływem czasu sytuacja posiadacza samoistnego ulega wzmocnieniu, nie zaś osłabieniu. Możliwość przedawnienia roszczenia, o którym mowa w art. 231 § 1 k.c. czyniłaby oczywisty wyłom w tej regule, prowadząc przede wszystkim do sprzeczności z instytucją zasiedzenia⁶².

III.3. Argumenty celowościowe

Na tle problemu braku przedawnialności osobnej uwagi wymaga roszczenie o ustanowienie służebności przesyłu – jak była mowa w punkcie I, uznane wprost za nieprzedawnialne w orzecznictwie SN. Za wnioskiem takim przemawiają w jego wypadku istotne względy celowościowe⁶³ – silniejsze niż na gruncie innych roszczeń, w stosunku do których rozważać można wyłączenie przedawnienia.

Nie ulega wątpliwości, że instytucja służebności przesyłu została wprowadzona do Kodeksu cywilnego w celu ułatwienia porządkowania stosunków prawnych związanych z istnieniem infrastruktury przesyłowej⁶⁴. Regulacja ta miała za zadanie skonstruować precyzyjny instrument (nawiązujący do wcześniejszej konsekwentnej praktyki orzeczniczej), który pozwalałby przedsiębiorstwom przesyłowym na uzyskanie tytułu do utrzymywania urządzeń przesyłowych na cudzej nieruchomości, przy jednoczesnej ochronie interesu jej właściciela, który może dochodzić wynagrodzenia. Aby spełniać te zadania, instrument ten powinien mieć szeroki zakres stosowania – także pod względem czasowym⁶⁵.

Dopuszczalność przedawnienia roszczenia o ustanowienie służebności przesyłu znacząco ograniczałaby jednak skuteczność tego rozwiązania. Możli-

⁶² Tak SN w uchwale z 18 marca 1968 r., III CZP 15/68 (OSNC 1968, nr 8–9, poz. 138 z glosą S. Breyera, OSP 1969, nr 4, poz. 90); tak też – powołując się na to orzeczenie – J. Kuźmicka-Sulikowska, op. cit., s. 233.

⁶³ M. Balwicka-Szczyrba (op. cit., s. 87 i nast.) przyznaje argumentacji celowościowej kluczową rolę w rozwiązaniu problemu przedawnialności roszczenia o ustanowienie służebności przesyłu, stwierdzając, że powinna stanowić ona punkt wyjścia w ocenie tej kwestii.

⁶⁴ Por. m.in. M. Balwicka-Szczyrba, op. cit., s. 87 i nast.; M. Grochowski, *Zasiedzenie służebności przesyłu – problemy intertemporalne*, MoP 2014, nr 1, s. 25. Podobne stanowisko zajmuje także, na gruncie służebności drogi koniecznej S. Breyer (*Droga konieczna*, NP 1972, nr 5, s. 132), którego zdaniem do czasu powszechnego uporządkowania kwestii dojazdu do nieruchomości „instytucję drogi koniecznej można uważać raczej za zło konieczne” (por. także cytowaną tam wypowiedź J. Paliwody, *Poprawa struktury gospodarstw rolnych. Zagadnienia administracyjnoprawne*, Warszawa 1968, s. 123).

⁶⁵ M. Balwicka-Szczyrba, op. cit., s. 88 i nast., 93.

wość przymusowego ustanowienia służebności byłaby bowiem w praktyce ograniczona ogólnymi terminami przedawnienia, z reguły wynoszącymi w tym wypadku 3 lata, z powodu powiązania tego roszczenia z działalnością gospodarczą (zgodnie z art. 118 *in fine* k.c.)⁶⁶. W praktyce oznaczałoby to, że w razie istnienia przesłanek tego roszczenia w dniu wejścia w życie nowelizacji (co byłoby regułą w wypadku istniejącej w tym dniu infrastruktury przesyłowej), ulegałoby ono przedawnieniu 3 sierpnia 2011 r. (w związku z typowym powiązaniem tych roszczeń z prowadzeniem działalności gospodarczej, w rozumieniu art. 118 *in fine* k.c.)⁶⁷.

Przyjęcie przedawnialności roszczenia o ustanowienie służebności przesyłu w znacznym stopniu przekreślałoby więc praktyczne znaczenie tej instytucji oraz stało w wyraźnej opozycji do założeń ustawodawcy. W konsekwencji jego przyjęcia, art. 305² k.c. miałby realne znacznie wyłącznie w odniesieniu do roszczeń wynikających z budowy nowych urządzeń przesyłowych. Nie pozwalałby on natomiast na skuteczne regulowanie sytuacji prawnej urządzeń istniejących wcześniej, których znacznie częściej, jak się wydaje, dotyczy problem braku tytułu prawnego po stronie przedsiębiorcy.

W literaturze (na gruncie art. 231 § 1 k.c.) zakwestionowano jednak uzasadnianie nieprzedawnialności roszczenia przez odwołanie do potrzeby gospodarczej, polegającej na uzgodnieniu stanu prawnego nieruchomości z występującymi na niej stosunkami faktycznymi. Jak wskazano przy tym, w podobnym wypadku pozbawienia własności rzeczy ruchomej, ustawodawca dopuszcza dowolnie długie utrzymanie jej posiadania bez tytułu prawnego, umożliwiając przedawnienie roszczenia windykacyjnego (art. 223 § 1 k.c. *a contrario*)⁶⁸. Argument ten nie wydaje się jednak w pełni zasadny. Co najbardziej istotne, poza ogólnym wykluczeniem możliwości odwoływania się w tym zakresie do potrzeby gospodarczej – a więc w istocie do wykładni celowościowo-funkcjonalnej – nie wskazano jakichkolwiek dalszych powodów, które potwierdzałyby gospodarcze uzasadnienie przedawnialności tego roszczenia. Równocześnie powołanie się na regulację art. 223 § 1 k.c. wynika, jak się wydaje, *implicite* z argumentu o możliwości wyłączenia przedawnienia roszczeń majątkowych jedynie w wypadkach ściśle wskazanych przez ustawodawcę.

Pogląd o braku przedawnialności roszczenia o ustanowienie służebności przesyłu tłumaczyć można także ustanawianiem tego prawa w interesie

⁶⁶ Zwraca na to uwagę M. Balwicka-Szczyrba, *ibidem*.

⁶⁷ Por. *ibidem*, s. 88.

⁶⁸ Argument ten został sformułowany przez A. Kubasa, *Budowa...*, s. 176; w bardziej ogólny sposób odwołuje się także do niego także T. Pałdyna, *op. cit.*, s. 225, stwierdzając, że „racje gospodarcze nie mogą [...] decydować o nieprzedawnialności roszczeń”.

publicznym. Stanowisko to formułowane było przede wszystkim w dawniejszej literaturze, odnośnie do służebności drogi koniecznej⁶⁹. Argument ten, jak się wydaje, ma szczególnie istotne znaczenie na gruncie służebności przesyłu. Instytucja ta powstała bowiem przede wszystkim w celu uporządkowania stosunków związanych z utrzymywaniem infrastruktury przesyłowej, służącej najczęściej potrzebom szerokiej grupy odbiorców – i w silnym stopniu realizującej interes publiczny⁷⁰.

Wśród argumentów celowościowych ubocznie wskazano także – na gruncie służebności przesyłu – że w razie hipotetycznego przedawnienia roszczeń o ustanowienie tego prawa, krótki termin wynikający z art. 118 *in fine* k.c. (w związku z typowym dla tych roszczeń powiązaniem z prowadzeniem działalności gospodarczej) znacznie utrudniałby ich efektywne dochodzenie, między innymi zgromadzenie stosownej dokumentacji⁷¹. Argument ten ściśle wiąże się oczywiście z bardziej ogólnym założeniem co do celu służebności przesyłu jako instrumentu pozwalającego na porządkowanie stosunków prawnych związanych z istnieniem infrastruktury przesyłowej⁷². Biorąc pod uwagę szczególne właściwości spraw o ustanowienie służebności przesyłu, związanych często z koniecznością precyzyjnego ustalania zadawnionych stanów faktycznych o wysokim stopniu skomplikowania, argument ten może, pomocniczo⁷³, przemawiać za wykluczeniem przedawnialności tego roszczenia. Faktyczne utrudnienia w realizacji roszczenia o ustanowienie służebności przesyłu mogłyby dotyczyć przy tym zarówno żądań formułowanych przez przedsiębiorcę przesyłowego (art. 305² § 1 k.c.), jak i właściciela nieruchomości (art. 305² § 2 k.c.)⁷⁴.

⁶⁹ Tak F. Zoll, *Austriackie...*, s. 299; idem, *Prawo...*, t. I, s. 161. Warto zauważyć, że pogląd ten w pierwszej publikacji sformułowany został na gruncie wyraźnego przepisu prawa austriackiego – § 7 NotwegeG – następnie zaś został powtórzony w braku takiej wyraźnej regulacji w zunifikowanym powojennym prawie rzeczowym. Podobny pogląd formułowany był także w literaturze niemieckiej – por. W. Kocon, op. cit., s. 100.

⁷⁰ M. Balwicka-Szczyrba, op. cit., s. 92. Należy jednak zauważyć, że interesem publicznym nie jest jednak tłumaczone wyłączenie przedawnienia roszczenia o ustanowienie służebności drogi koniecznej w § 924 BGB. Zdaniem R. Kanzleitera (op. cit., s. 940) interes ten uzasadnia jedynie nieprzedawnialność roszczeń związanych z określeniem granicy (§ 919 i 920 BGB).

⁷¹ Tak M. Balwicka-Szczyrba, op. cit., s. 88.

⁷² W tym kontekście ujmuje go także, notabene, M. Balwicka-Szczyrba, ibidem, s. 88 i nast.

⁷³ Podobnie, jak się wydaje, B. Rakoczy (op. cit., s. 182 i nast.), który, polemizując z tym argumentem, podkreśla jego słaby (bo wyłącznie pragmatyczny) charakter.

⁷⁴ Odmienne B. Rakoczy (ibidem, s. 183, przyp. 18), którego zdaniem „właściciel może zgromadzić taki materiał w krótkim czasie, gdyż w zasadzie dotyczy to tylko jego jednej nieruchomości”. Można przypuszczać, że w wielu wypadkach pogląd ten może okazać się uzasadniony, trudno jednak podnosić go do rangi ogólnej reguły. W znacznej

Argument ten mogą wzmacniać także dalsze właściwości funkcjonalne, typowe dla tego roszczenia. Nie ulega wątpliwości, że w praktyce będzie ono zgłaszane, zarówno przez przedsiębiorcę przesyłowego, jak i przez właściciela nieruchomości, w celu realizacji konkretnego interesu o charakterze majątkowym. Po stronie przedsiębiorcy w grę będzie wchodziło więc przede wszystkim zapewnienie trwałego tytułu prawnego do utrzymywania na nieruchomości infrastruktury przesyłowej w celu prowadzenia działalności gospodarczej. Służebność przesyłu ściśle wiąże się z tą działalnością – obniżając w końcowym rezultacie koszty jej prowadzenia i zwiększając zyski osiągane przez przedsiębiorcę. Właściciel nieruchomości, występując o ustanowienie służebności przesyłu, dążyć będzie natomiast z reguły do uzyskania wynagrodzenia z tytułu znoszenia na nieruchomości urządzeń przesyłowych. Cel ten będzie z reguły podstawowym uzasadnieniem dla wystąpienia przez niego z roszczeniem o ustanowienie tego prawa. Obie strony będą dążyły zatem do osiągnięcia celów o charakterze ściśle majątkowym, które, dadzą się z reguły wyrazić w postaci realnego zysku. W konsekwencji, jak można więc przypuszczać, spór między nimi będzie skupiał się zazwyczaj wokół wysokości wynagrodzenia, istnienie przesłanek ustanowienia służebności będzie bowiem z reguły raczej ewidentne. Ta właściwość roszczeń z art. 305² k.c. sprawia, że skutki pekuniarne są w ich wypadku szczególnie eksponowane.

Z tego punktu widzenia roszczenie o ustanowienie służebności przesyłu w wielu wypadkach różnić się będzie, na płaszczyźnie funkcjonalnej, od pokrewnego konstrukcyjnie roszczenia o ustanowienie służebności drogi koniecznej (art. 145 i 146 k.c.). Służebność ta często ustanawiana jest z przyczyn pragmatycznych – w celu umożliwienia dostępu do nieruchomości władnacej. Cel ten nie zawsze jednak daje się wyrazić równie prosto w kategoriach majątkowych co korzyści wynikające z ustanowienia służebności przesyłu. Ta specyfika roszczeń z art. 305² k.c. wydaje się jednak zbyt słabym argumentem za objęciem ich ogólnymi regułami przedawnienia roszczeń majątkowych, (przy powszechnym wyłączaniu przedawnienia w stosunku do roszczenia o ustanowienie służebności drogi koniecznej).

Przedawnienie roszczenia o ustanowienie służebności przesyłu mogłoby mieć natomiast praktyczne znaczenie w sytuacjach, w których sytuację prawną

liczbie sytuacji stan faktyczny i prawny nieruchomości oraz istniejących na niej urządzeń przesyłowych może okazać się na tyle skomplikowany, że sformułowanie i wykazanie roszczenia będzie wymagało dłuższych przygotowań. Należy też pamiętać, że w pewnych wypadkach stosowna dokumentacja będzie znajdować się wyłącznie w dyspozycji przedsiębiorcy przesyłowego, co również może ograniczać sprawne sformułowanie roszczenia przez właściciela nieruchomości.

urządzeń przesyłowych określa tytuł o charakterze obligacyjnym (z reguły umowa użytkowania zawarta wyraźnie lub *per facta concludentia* między właścicielem nieruchomości i przedsiębiorcą przesyłowym)⁷⁵. Wypadki tego rodzaju są stosunkowo częste w praktyce – tym bardziej, że do czasu wprowadzenia regulacji służebności przesyłu, tytuł prawny dla utrzymywania urządzeń przesyłowych na cudzej nieruchomości konstruowany był często (przede wszystkim w orzecznictwie) za pomocą instrumentów prawa zobowiązań. Do najważniejszych skutków tej tendencji zaliczyć należy wypracowanie koncepcji stosunku zbliżonego do konstrukcji obligacji realnej, w którego ramach właściciel nieruchomości może żądać jedynie zawarcia umowy i ustalenia wynagrodzenia za znoszenie na nieruchomości urządzeń przesyłowych, nie zaś ich usunięcia. Żądanie takie, jako naruszające interes publiczny związany z niezakłóconym funkcjonowaniem infrastruktury przesyłowej, byłoby bowiem sprzeczne z zasadami współżycia społecznego, wyznaczającymi zakres prawa własności (art. 140 k.c.) oraz granice praw podmiotowych (art. 5 k.c.)⁷⁶.

IV. Podsumowanie

Wbrew dość jednoznacznej z pozoru treści art. 117 § 1 k.c., prawo cywilne *de lege lata* przyjmuje istnienie roszczeń majątkowych, które nie ulegają przedawnieniu. Właściwość ta może wynikać z dwóch źródeł. Po pierwsze, w wyjątkowych sytuacjach ustawodawca wyłącza wprost możliwość przedawnienia określonego roszczenia (jak ma to miejsce np. w wypadku ochrony windykacyjnej i negatoryjnej w art. 223 § 1 k.c.). Obok tego brak przedawnialności roszczenia może mieć bardziej ukryte źródła – leżące poza językowym kształtem danej regulacji. Wynikają one przede wszystkim z systemowej pozycji przepisu oraz jego tła celowościowo-funkcjonalnego. Mogą prowadzić one do wniosku, że w grupie roszczeń majątkowych istnieją roszczenia na tyle specyficzne, że przypisanie im przedawnialności prowadziłoby do wyników sprzecznych z ich istotą lub nieoperatywnych w praktyce.

⁷⁵ O sytuacji tej, jako typowym wypadku, w którym wystąpić może problem przedawnienia roszczenia o ustanowienie służebności (w tym wypadku: służebności drogi koniecznej) W. Kocon, op. cit., s. 99.

⁷⁶ Pogląd ten sformułowany został w orzecznictwie SN – por. m.in. uchwałę siedmiu sędziów z 8 marca 2006 r., III CZP 105/05 (OSNC 2006, nr 10, poz. 159) oraz w wyrokach: z 28 czerwca 2005 r., I CK 14/05 (LEX nr 311439), z 18 stycznia 2007 r., I CSK 223/06 (OSP 2008, nr 3, poz. 25), z 28 maja 2008 r., II CSK 658/07 (LEX nr 432067) oraz z 3 kwietnia 2009 r., II CSK 459/08 (LEX nr 607254).

O szczególnym charakterze tych roszczeń decyduje zwykle ich ścisłe powiązanie z określoną sytuacją faktyczną na nieruchomości. W przeciwieństwie do typowych roszczeń majątkowych, które wynikają z jednorazowego zdarzenia (dokonania czynności prawnej, wyrządzenia szkody itd.), hipotezy norm prawnych regulujących omawiane wyżej roszczenia wymagają istnienia tej sytuacji w sposób trwały. Brak adekwatności przedawnienia do roszczeń tego rodzaju wzmacnia także – w wypadku służebności – możliwość zastosowania innego elementu instytucji dawności: zasiedzenia. Podobnie jak przedawnienie, łączy ono upływ czasu ze zmianami w sferze praw podmiotowych, pozwalając w dłuższej perspektywie na trwałe uzyskanie określonego uprawnienia. Na płaszczyźnie funkcjonalnej obie instytucje postrzegać można do pewnego stopnia jako swoje substytuty – z całą zaś pewnością ich łączne stosowanie prowadziłoby, jak mowa wyżej, *ad absurdum*. Wywoływałoby ono, po pierwsze, niespójność o charakterze funkcjonalnym i aksjologicznym – wynikającej z rozbieżnej oceny tych samych zdarzeń: upływu czasu i posiadania. Po drugie, możliwość jednoczesnego stosowania obu instytucji ograniczałaby zakres ochrony interesów właściciela nieruchomości, który – po upływie hipotetycznego terminu przedawnienia – mógłby utracić możliwość uzyskania wynagrodzenia za znoszenie urządzeń przesyłowych, nie mogąc jednocześnie przeciwstawić się utrzymywaniu ich na nieruchomości. Obok tego, poszczególne roszczenia – czego najbardziej wyraźny przykład stanowi roszczenie o ustanowienie służebności przesyłu – mogą wykazywać osobną specyfikę z perspektywy funkcjonalnej, dodatkowo przemawiającą przeciwko utracie przez nie zaskarżalności z upływem czasu.

Kończąc, warto także zauważyć, że do problemu przedawnialności roszczenia o ustanowienie służebności przesyłu odnosi się także, pośrednio, projekt nowelizacji przepisów Kodeksu cywilnego o urządzeniach przesyłowych i służebności przesyłu przedstawiony przez Komisję Kodyfikacyjną Prawa Cywilnego⁷⁷. W jego art. 4 zawarty został przepis intertemporalny określający początek biegu przedawnienia roszczenia z art. 305² k.c. Ma ono rozpocząć się z dniem wejścia w życie ustawy wprowadzającej do Kodeksu cywilnego przepisy o służebności przesyłu. Przepis ten jednoznacznie wskazuje zatem, że w przekonaniu twórców projektu roszczenie o ustanowienie służebności przesyłu jest ze swojej istoty przedawnialne. Wniosek ten potwierdza także uzasadnienie projektu, w którym stwierdzono wyraźnie, że roszczenie z art. 305² k.c. ma charakter majątkowy i podlega przedawnieniu⁷⁸.

⁷⁷ Projekt ustawy z dnia... o zmianie ustawy – Kodeks cywilny (projekt z dnia 14 maja 2009 r.), <http://bip.ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/komisje-kodyfikacyjne/komisja-kodyfikacyjna-prawa-cywilnego>.

⁷⁸ Projekt..., s. 11.

Rzecz jasna, projekt ten trudno jednak traktować jako argument, który jednoznacznie przemawiałby na rzecz przedawnialności omawianego roszczenia lub jej braku. Po pierwsze, rozpoznawane zagadnienie prawne rozstrzygane jest w ramach aktualnego stanu prawnego, w którym brak jest jakiegokolwiek wyraźnej wypowiedzi ustawodawcy co do dopuszczalności przedawnienia roszczeń z art. 305² k.c. Po drugie, wbrew kategorycznemu stanowisku w uzasadnieniu projektu, przedawnialność tego roszczenia – a zwłaszcza wywodzenie jej jedynie z jego majątkowego charakteru – budzi, jak była mowa w punkcie III.1., poważne wątpliwości w literaturze. Po trzecie, omawiany projekt regulacji intertemporalnej, zakładający przedawnialność roszczenia z art. 305² k.c., spotkał się z krytycznymi uwagami w doktrynie, wskazującej, że roszczenie to błędnie uznano za mieszczące się w ramach art. 117 § 1 k.c.⁷⁹

⁷⁹ E. Gniewek, *Opinia...*, s. 144; M. Balwicka-Szczyrba, op. cit., s. 88, 92.

THE PROPRIETARY CLAIMS EXEMPTED FROM PRESCRIPTION IN CIVIL LAW

The text deals with the question of proprietary claims in the Polish civil law, which are exempted from prescription. The existence of such claims is a clear exception from the general rule set forth in Article 117 of the Civil Code (hereinafter: "CC"), which embraces all the proprietary claims with the general concept of prescription after the elapse of particular term (specified further in the following provisions). The article tries to explore the premises behind the general concept of lack of prescription, as well as to identify particular reasons for disapplication of Article 117 CC on the grounds of particular types of claims.

The statute exempts explicitly two types of claims from prescription. It is the case of Article 223 § 1 CC, declaring lack of prescription for the damage claims supplementary to vindicatory claim. Similarly, according to Article 220 CC prescription does not embrace a claim for dissolution of co-ownership.

In the other instances, the similar conclusion is derived in interpretation, mainly upon functional and systematic arguments. The case-law and the private law scholarship identify five examples of such claims. In all of these instances, the main reason behind disapplication of prescription rules is the close link of this claims with real property. Prescription of these claims and, hence, the possibility to transform them into natural obligations, seem from this perspective counter-functional and difficult to reconcile with the other principles and provisions of property law.

It pertains, first of all, to the claims for establishing a way of necessity easement (Article 145 and 146 CC). Secondly, the same view is adopted for art. 151 CC, regarding another type of easement – available in the case of unintentional introducing a building or another facility behind the border of the somebody else's ground. Thirdly, in the similar case of the intruding with a construction into another real property, the lack of prescription is adopted as regards the claim for transfer of title to the occupied part of the ground (Article 231 § 1 CC). Fourthly, the lack of prescription has been approved for the claim for establishing a transmission servitude (art. 305² CC). Fifthly, the same solution has been proposed for the claim for transfer of title in performance of the contract with solely obligatory effects. This interpretation has been, however, rejected in the subsequent case-law and does not seem to be acclaimed currently.